

ԿԱՐԾԻՔ

ԱՐՄԵՆ ՌՈՒԲԻԿԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ «ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԸՆՏՐՈՎԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՉՃԱՆԱԶՎԱԾ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՕՐԻՆԱԿՈՎ)» ՎԵՐՏԱՌՈՒԹՅԱՄԲ ԺԲ.00.02 - ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ
(ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ, ՎԱՐՉԱԿԱՆ, ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ,
ՍՈՒՆԻՑԻՊԱԼ, ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ, ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ, ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ) ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՄԲ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴՈԿՏՈՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՀԱՅՑՄԱՆ
ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Ընտրությունների կազմակերպանն ու անցկացմանը ինչպես նաև դրանց լեգիտիմությանն և լեգալությանը վերաբերող հիմնահարցերը դարեր շարունակ եղել և շարունակում են մնալ գիտության միանգամից մի քանի բնագավառների ուսումնասիրության կենտրոնում: Այս համատեքստում, ընտրված թեման, անշուշտ, արդիական է:

Ընտրությունների կազմակերպան ու անցկացման և, այդ ճանապարհով, հանրային իշխանության մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրները էլ ավելի են կարևորվում հատկապես ճշանաչված պետությունների պարագայում: Վերջինները չհանդիսանալով միջազգային իրավունքի լիիրավ սուբյեկտ՝ տասնամյակների ընթացքում իրենց օրենսդրությամբ և միջազգային նորմերին համահունչ պարբերաբար ընտրություններ են կազմակերպում, որոնց արդյունքները, մեծ հաշվով, չեն ճանաչվում միջազգային հանրության կողմից:

Հեղինակը ատենախոսության մեջ առաջարկում է ճանաչված պետություններում և, մասնավորապես՝ Արցախի Հանրապետությունում հանրային իշխանության ընտրովի բարձրագույն մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրները դիտարկել համալիր՝ միջգիտակարգային մոտեցման հիման վրա, որի արդյունքում է միայն հնարավոր բացահայտել

չճանաչված պետություններում հանրային իշխանության ընտրովի բարձրագույն մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրների ողջ նրբերանգները:

Ատենախոսության մեջ հեղինակը փորձ է կատարել հանրային իրավունքի ոլորտում հետազոտության շրջանակներում վերհանել նաև հիմնախնդրի միջազգային-իրավական, իրավաքաղաքական, սահմանադրաիրավական, քրեաիրավական բաղկացուցիչները՝ բարձրացնելով դրանց սահմանադրականացման խնդիրները:

Վերոշարադրյալը հաշվի առնելով հարկ ենք համարում նշել, Արմեն Ռուբիկի Հարությունյանի «Հանրային իշխանության ընտրովի բարձրագույն մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրները չճանաչված պետություններում (Արցախի հանրապետության օրինակով)» վերնագրով դոկտորական ատենախոսությունը նոր մոտեցումների վրա հիմնված ավարտուն գիտական հետազոտություն է:

Հետազոտությունը աչքի է զարնում նաև օգտագործված բազմապրոֆիլ աղբյուրագիտական ցանկով: Ատենախոսը հետազոտության ընթացքում օգտվել է թեմային առնչվող բավականին ծանրակշիռ աղբյուրներից: Գրականության ցանկում տեղ են գտել ոչ միայն մասնագիտական, այլև՝ ընտրված թեմային առնչվող հարակից նյութերը:

Ներկայացված ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, հինգ գլուխներից, տասնհինգ ենթագլուխներից, եզրակացությունից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից:

Ատենախոսության ներածության մեջ ատենախոսը ներկայացրել է ընտրված թեմայի արդիականությունը և ընտրված թեմայի գիտական մշակվածության աստիճանը: Ձևակերպել է հետազոտության նպատակներն ու խնդիրները: Շարադրել է հետազոտության օբյեկտը, առարկան: Ներկայացրել է ուսումնասիրության տեսական-մեթոդաբանական հիմքը և ատենախոսության տեսակիրառական նշանակությունը: Ձևակերպել և ներկայացրել է ատենախոսության գիտական նորույթը, պաշտպանության ներկայացվող դրույթները և այլն:

Ատենախոսության առաջին՝ «Չճանաչված պետություններում բարձրագույն ընտրական մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրները» վերնագրով գլուխը, որը բաղկացած է երկու ենթագլուխներից, նվիրված է չճանաչված պետությունների ձևավորման ընդհանուր օրինաչափությունների և վերջիններում խորհրդարանի և նախագահի ինստիտուտի կայացման

առանձնահատկությունների ուսումնասիրմանը: Ներկայացված գլխում ատենախոսը անդրադարձ է կատարում «չճանաչված» և «մասնակի ճանաչված» պետությունների հասկացություններին, հետազոտում է ազգերի ինքնորոշման իրավունքի ինստիտուտը: Մի շարք չճանաչված և մասնակի ճանաչված պետությունների կայացման փորձի ուսումնասիրման արդյունքում եզրահանգում է, որ գրեթե բոլոր չճանաչված և մասնակի ճանաչված պետությունները կայացել են պատերազմական գործողություններին զուգահեռ կամ դրանց արդյունքում: Ուսումնասիրության արդյունքում գալիս է այն եզրահանգման, որ միջազգային-իրավական այն կարգավորումները, համաձայն որոնց պատերազմական իրավիճակներում ընտրությունների և հանրաքվեների անցկացումը պետք է հետաձգվի, չեն կարող տարածվել չճանաչված և մասնակի ճանաչված պետությունների վրա, քանզի դրանց չանցկացումը էլ ավելի մեծ վտանգներ է իր մեջ պարունակում չճանաչված և մասնակի ճանաչված պետությունների պարագայում:

«Արցախի Հանրապետության կայացման և զարգացման իրավական հիմքերը» վերտառությամբ ատենախոսության երկրորդ գլուխը, որն իր մեջ ներառում է չորս ենթագլուխ, նվիրված է Արցախի Հանրապետության կայացման միջազգային-իրավական և սահմանադրաիրավական հիմքերի ուսումնասիրմանը: Նշված գլխում առանձին ենթագլխով հեղինակը հետազոտում է ԼՂՀ Առաջին գումարման Գերագույն խորհրդի ձևավորման հիմնախնդիրները՝ կարևորելով այն ընտրված թեմայի տրամաբանական շղթան ապահովելու տեսանկյունից նաև: ԼՂՀ Առաջին գումարման Գերագույն խորհրդի ձևավորման հիմնախնդիրները հետազոտելիս գալիս է եզրահանգման, որ հանրային իշխանության բարձրագույն մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրները համապարփակ ուսումնասիրելու համար հարակվոր է առաջնահերթ դիտարկել այս կամ այն պետության ձևավորման հիմնահարցերը: Ըստ հեղինակի՝ պետության կայացման գործընթացն հիմնականում կանխորոշում է տվյալ պետության մարմինների ընթացքը: Շարունակելով՝ ատենախոսը հատուկ կարգավիճակ է տալիս պետությունաստեղծ հանրաքվեների ինստիտուտին՝ դիտարկելով այն, Ժողովրդի առաջին համապետական ընտրություն: Ներկայացվող գլխում առանձին ենթագլխով հետազոտելով սահմանադրության դերն ու ազդեցությունը հանրային իշխանության մարմինների ձևավորման և գործունեության վրա՝ հեղինակը եզրահանգում է, որ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Սահմանադրությունը, ի տարբերություն այլ չճանաչված պետությունների սահմանադրությունների, գտնվում է շահեկան վիճակում, քանզի ի տարբերություն այլ պետությունների, ԼՂՀ Սահմանադրությունը ընդունվել է ոչ թե անկախության հռչակումից անմիջապես հետո, այլ՝ հանրային իշխանության մարմինների գործարկումից տարիներ անց: Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում Սահմանադրական բարեփոխումների գործընթացների հետազոտման ընթացքում ատենախոսը՝ բերելով իր մեկնաբանությունները, արդարացնում է կիսանախագահական կառավարման մոդելից նախագահական կառավարման մոդելին անցումը: Ներկայացված գլխում առանձին ենթագլխով անդրադառնալով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման հիմնարար սկզբունքների ուսումնասիրմանը՝ ատենախոսը գալիս է եզրահանգման, որ անկախ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության չճանաչված լինելու հանգամանքից՝ ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման վերաբերյալ միջազգային-իրավական հայտնի նորմերն ու սկզբունքներն ամբողջապես արտացոլված են ԼՂՀ ընտրական օրենսդրության մեջ:

«Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հանրային իշխանության մարմինների ժողովրդավարացման սահմանադրաիրավական հիմքերը» վերտառությամբ երրորդ գլուխը բաղկացած է երկու ենթագլխից: Այն հեղինակը նվիրել է ժողովրդավարական համախմբման պայմաններում հանրային իշխանության մարմինների ձևավորման և զարգացման սահմանադրաիրավական հիմնահարցերի ուսումնասիրմանը, որի արդյունքում եկել է այն եզրահանգման, որ հանրային իշխանության մարմինների ձևավորումը ուղղակիորեն կապված է ժողովրդավարական համախմբման կայացման հետ: Նշված գլխում ներկայացնելով արցախյան փորձը՝ հեղինակը փաստում է, որ Արցախի Հանրապետությունում ժողովրդավարական ինստիտուտների կայացումն ու զարգացումը հնարավոր են դարձել փաստացի մշտական պատերազմի պայմաններում:

Ատենախոսության չորրորդ՝ «Քաղաքական իրավունքների և ազատությունների իրացման հիմնախնդիրները Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում՝ հանրային իշխանության մարմինների ձևավորման համատեքստում» վերնագրով գլուխը բաղկացած է հինգ ենթագլուխներից: Այն նվիրված է Արցախի Հանրապետությունում քաղաքական իրավունքների

իրացման հիմնախնդիրների բացահայտմանն ու դրանց հետազոտմանը: Նշված գլխում առանձին ենթագլխով հեղինակը ուսումնասիրում է Արցախի Հանրապետության կուսակցական համակարգի կայացման առանձնահատկությունները, փաստելով՝ որ Արցախի Հանրապետության կուսակցական համակարգը ևս կայացել է պատերազմի պայմաններում: Նույն գլխում հեղինակը անդրադառնում է նաև Արցախի Հանրապետության խորհրդարանական և նախագահական ընտրություններին ու համապետական հանրաքվեներին ժողովրդի մասնակցության ցուցանիշների ուսումնասիրմանը՝ փաստելով, որ թե պատերազմական իրավիճակը, թե միջազգային նշանակության արտակարգ իրավիճակը գրեթե չեն ազդել ժողովրդի մասնակցության թվի վրա: Ատենախոսության չորրորդ գլխում հեղինակը առանձին ենթագլխով ուսումնասիրում է նաև արցախյան երկրորդ պատերազմը, որը դիտարկում է որպես չճանաչված պետության հանրային իշխանության բարձրագույն մարմինների ձևավորման և գործունեության դեմ ուղղված հանցագործություն՝ նշելով, որ պատերազմը առաջնահերթ ուղղված էր ժողովրդի ինքնավարության, այսինքն՝ ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքի և դրանից բխող մի շարք այլ իրավունքների դեմ:

Ատենախոսության՝ «Քրեաիրավական կարգավորումների սահմանադրականացման հիմնախնդիրները Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հանրային իշխանության ընտրովի մարմինների ձևավորման ոլորտում» վերտառությամբ հինգերորդ գլխում, որն իր մեջ ներառում է երկու ենթագլուխ, հեղինակը հանրային իշխանության ընտրովի մարմինների ձևավորման ոլորտում քրեաիրավական կարգավորումների սահմանադրականացման համատեքստում ուսումնասիրում է Արցախի Հանրապետության քրեական օրենսդրությունը, փաստելով, որ այն ի տարբերություն այլ ոլորտների, ամբողջությամբ կրկնում է Հայաստանի Հանրապետության օրինակը: Բացի դա, հանրային իշխանության ընտրովի մարմինների ձևավորման ոլորտում քրեաիրավական կարգավորումների սահմանադրականացման խնդիր ձևակերպելով՝ գալիս է եզրահանգման, որ Արցախի Հանրապետության հանրային իշխանության ընտրովի մարմինների ձևավորման ոլորտում քրեաիրավական կարգավորումները չեն բխում Սահմանադրության տրամաբանությունից և փիլիսոփայությունից: Այս առիթով և հաշվի առնելով քաղաքացների վստահության չարաշահման ռիսկերը՝ հեղինակը առաջարկում է սահմանադրական պատասխանատվություն

նախատեսել այն քաղաքական ուժերի համար, որոնք քաղաքական ընտրություններից հետո կտրուկ կշեղվեն իրենց նախընտրական ծրագրերից: Զարգացնելով նշված միտքը՝ հեղինակը առաջարկում է Արցախի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի՝ ընտրությունների կազմակերպմանն ու անցկացմանը առնչվող մի շարք հոդվածներ մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների դեմ ուղղված հանցագործությունների գլխից տեղափոխել պետական իշխանության դեմ ուղղված հանցագործությունների գլուխ:

Ատենախոսության եզրակացություններ բաժնում ատենախոսը շարադրել է հետազոտության ընթացքում ձևավորված իր եզրահանգումները և առաջարկությունները, որոնցից շատերը ունեն և տեսական և կիրառական նշանակություն:

Ա. Հարությունյանի դոկտորական ատենախոսությունը գրված է գիտական լեզվով, հետազոտության եզրահանգումները տրամաբանված են և համապատասխանում են ատենախոսության ներածության մեջ դրված խնդիրներից և նպատակներից:

Հաշվի առնելով ընտրված թեմայի յուրահատկությունն ու բարդությունը՝ կարևոր ենք համարում առանձնացնել հետազոտության որոշ հարցադրումներին վերաբերող մի շարք դիտողություններ, որոնց վերաբերյալ ատենախոսը կներկայացնի և դիրքորոշումը պարզաբանումները.

1. Ատենախոսության 2.4 «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման հիմնարար սկզբունքները» ենթագլուխը տեսական ծանրաբեռնվածությունից թեթևացնելու համար հարկավոր էր անտիկ շրջանում ձևավորված ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման հիմնարար սկզբունքները ավելի հակիրճ ներկայացնել:

2. Նույն՝ «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունում ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման հիմնարար սկզբունքները» ենթագլխի 93-րդ էջում հեղինակի գործածաց «Ժողովրդավարների իշխանություն» եզրույթը հավելյալ պարզաբանման կարիք ունի, քանզի շարադրանքից հստակ չի երևում, թե ի վերջո, հեղինակը ինչ նպատակով է փորձում այս եզրույթը կիրառության մեջ դնել:

3. Հանրային իշխանության ընտրովի մարմինների ձևավորման հիմնախնդիրները ուղղակիորեն կապ ունեն ընտրությունների լեգիտիմության և լեգալության հետ: Այս առումով

ցանկալի կլիներ, որ հեղինակը առանձին ենթագլխով անդրադարձ կատարեր ներկայացված պետություններում ընտրությունների անցկացման լեգիտիմության և լեգալության հիմնահարցերին:

4. Աշխատանքը զերծ չէ նաև տեխնիկական թերություններից և վրիպակներից:

Ներկայացված դիտողությունները չեն իջեցնում կատարված հետազոտության արժեքը: Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ գտնում ենք, որ Արմեն Ռուբիկի Հարությունյանի «Հանրային իշխանության ընտրովի բարձրագույն մարմինների ձեւավորման հիմնախնդիրները չճանաչված պետություններում (Արցախի հանրապետության օրինակով)» վերտառությամբ դոկտորական ատենախոսությունը համապատասխանում է ներկայացվող պահանջներին: Հետևաբար՝ նշված դիտողությունները պարզաբանելու և ատենախոսության մեջ ներկայացված պաշտպանության դրվող դրույթները հաջող պաշտպանելու դեպքում՝ հեղինակը արժանի է հայցվող՝ ԺԲ.00.02 - Հանրային իրավունք (սահմանադրական, վարչական, ֆինանսական, մունիցիպալ, բնապահպանական, եվրոպական իրավունք, պետական կառավարում) մասնագիտությամբ իրավաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանին:

**ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ
ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍ՝ Ի.Գ.Դ., ՊՐՈՖԵՍՈՐ**

Ժ. Դ. ԶՀԱՆԳԻՐՅԱՆ

Ա.Ռ. Հարությունյանի ատենախոսության պաշտոնական ընդդիմախոս, Ի.Գ.Դ., պրոֆեսոր
Ժ. Դ. Զհանգիրյանի ստորագրությունը հաստատում եմ:

Գլաձոր համալսարանի գիտական քարտուղար՝

22.08.2023թ.